

Giriş

Okuma ve yazma becerisi kişinin duygularını, düşüncelerini, kültürünü kuşaktan kuşağa aktarabilmesi için olmazsa olmaz unsurlardan bir tanesidir.

Okuma – yazma, eğitim sistemlerinin temelini oluşturduğu için kişinin kendini geliştirebilmesi, ilerde hayatını bağımsız olarak idame ettirebilmesi ve iyi bir meslek sahibi olması vs. için ön koşul becerilerden birisidir.

Aynı zamanda okuma – yazma, kişinin bilgileri duyu organları aracılığıyla alıp belirli bir işleme sonucu hafızada saklayarak, ilerde kullanabilme kabiliyetiyle de doğrudan ilişkilidir. Bu süreç kuşkusuz iyi bir bilişsel kapasiteye sahip olmayı gerektirir. Bilişsel kapasite ise öğrenme süreçlerinin etkililiği ve verimliliğine bağlıdır.

Bazı çocukların zihinsel anlamda normal ya da yüksek bir kapasiteye sahip olmalarına rağmen eğitim ve öğretimin etkili olmayışı veya kişinin grup eğitiminden yararlanırken nörolojik ya da nöropsikolojik yapılarının işleyişinden kaynaklanan bazı farklılıklardan dolayı okuma becerisini ve/veya yazma becerisini öğrenirken zorlandıkları bilinmektedir.

Ayrıca bazen her ne kadar bazı çocuklarda herhangi bir sorun yokmuş gibi gözükse de, gerçek herhangi bir şekilde tam olarak adlandırılmayan öğrenme güçlüğünden söz edilebilmektedir.

Bazıları ise bilişsel ve zihinsel kapasitelerinin düşüklüğünden dolayı okuma yazmayı öğrenememekte ya da öğrenmede belirgin bir zorlanma yaşayabilmektedir.

Bugün dünyada yaygın ismiyle bilinen “disleksi” okuma güçlüğü’nün en çok bilinen türüdür.

Genel anlamda disleksinin; kişilerin beyninin minimal düzeydeki disfonksiyonundan kaynaklanan, beynin hatalı işleyişi sonucu okurken akran gruplarına göre daha yavaş okuma, okuduğunu anlamama, kelime içindeki sesleri atlama, bazen heceleri atlama, hecelere ilaveler yapma ve yazarken de benzer hataları yapma ya da güçlükleri yaşama gibi sonuçları ve belirtileri vardır.

Disleksinin (okuma güçlüğü’nün) bugün için bilinen tıbbi bir tedavisi yoktur. En iyi tedavi yöntemi kişiye verilecek işitsel ve görsel algılara yönelik çoklu yallaşımli bir özel eğitimidir.

Bu algıları geliştirmek için yapılacak sağaltım, eğitim materyallerinin kişinin bu özelliklerinin dikkate alınarak yapılması, görsel ve işitsel algıyı güçlendirici yapıda olması gerekir.

İşte özel bir çabanın ürünü olan bu yayın, çocuklarımızın tüm bu özelliklerini dikkate alarak okuma düzeyinde bazı çocukların en çok karıştırdıkları sesler baz alınarak, daha çok beynin farklı algılayışını düzeltmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Yöntem olarak da nörobiyolojik kuramdan yararlanılmıştır.

Bu kuramı savunan uzmanlara göre; beyindeki devrelerin çalışma şekli bilinmeksizin öğrenmenin doğasının anlaşılamayacağı savunulmaktadır.

Öğrenme, eğer canlı bir dokuya sahip olan beyinde gerçekleşiyorsa, beynin önceki ve sonraki yapısı farklı olmalıdır. Yani bilgi girdisi ve çıktısında görev alan

nöron topluluğu farklı şekil oluşturmalıdır. Bu değişiklikler sonucunda iki kavram ileri sunulmaktadır.

Hücre topluluğu ile birlikte faz ardışıklığı. Hücre topluluğu bir bütün olarak dış ve iç uyarıcılarla veya her ikisinin ortak etkisiyle ateşlenebilen bir nöron paketidir. Bir hücre topluluğu ateşlendiğinde, zihinde o topluluğun ilişkili olduğu nesne veya olay canlanır.yani elma düşünen bir insanın resminin görüntüsünün gözünün önüne gelmesi bu faz ardışıklığından kaynaklanır.Faz ardışıklığında birbiriyle bağlantılı olan hücre toplulukları söz konusudur. Bir faz ardışıklığında yer alan herhangi bir hücre topluluğu veya topluluklarının kendi aralarında yaptığı birleşmelerden biri ateşlendiğinde, zihinde belirli mantıksal sıra içerisinde düzenlenmiş bir düşünce serisi oluşur.

Beynimiz sinir hücreleriyle örülmüş bir ağ gibidir. Yeni bilgilerin önceki bilgilerle birleştirilmesi, daha önce edindiğimiz bilgilerin geri çağırılması bu ağ sayesinde gerçekleşmektedir. Beyindeki bu sinaptik bağlantılar ne kadar sık kullanılırsa o kadar kuvvetlenir. Kullanılmadığı zaman ise ölür ve kaybolurlar. Beynin gelişimi bu sinaptik bağlantıların oluşturulması (budak salma) ve budanması sürecini kapsamaktadır.Bu nedenle beyne yönelik zenginleştirilmiş tecrübelerle beynin sürekli olarak uyarılması beynin gelişiminde önemli yer tutar.

Nörobilim alanında yapılan çalışmalar, öğrenmeyi etkileyen temel etmenler hakkında biz eğitimcilere ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.Öğrenmeyi etkileyen temel etmenler; bellek, örüntüleme, dikkat, çevre, duygular, isteklendirme (motivasyon), beslenme, su ve uyku olarak sıralanabilir. Bu çalışma özellikle de bu süreçlerden motivasyon, dikkat, bellek (hafıza), örüntüleme kısımlarının geliştirmesine yönelik olarak hazırlanmıştır.

Yine çocukların göstermiş olduğu okuma yazmadaki okuduğunu anlama, harf atlama, harf ekleme yazarken harf, rakam ve heceleri ters yazma, kelimeleri doğru hecelere bölme karışık verilen kelimelerde cümle türetememe v.b. tüm

güçlükleri çözmeleri ve tam okuma yazmayı öğretilmeyi amaçlamıştır.

Uygulamalar Türkiye'deki özel eğitim dili kullanılarak somutlaştırılmıştır.

Yararlı olması dilek ve temennisiyle.

Mehmet KORKMAZ

UZM DKT ÖZEL EĞİTİMCİ PSİKOLOG

Fatma ELİKOĞLU

PSİKOLOG

Sunuş

Bazı çocuklar bir çok nedenlerden dolayı okuma - yazma da güçlük yaşamakta, geri kalabilmektedir. Bunların başında ise “**disleksiya**” de denilen “**Özgül Öğrenme Güçlüğü**” dır. **Disleksisi** (özüml öğrenme güçlüğü) olan çocukların başlıca temel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Zeka gelişimleri normal, parlak ya da üstün düzeyde olmasına rağmen akademik becerilerde geri kalmakta, belirgin bazı güçlükler yaşamaktadırlar. Özellikle de okumada, okuduğunu anlamada akran guruplarına göre oldukça geriden takip ederler. Bu çocukların Bazılarının da yazma ve matematik becerilerinde sıkıntı yaşadıkları, zorlandıkları bilinmektedir.
- En çok görülen durum; sesleri karıştırma, hece atlama, ezberlediği gibi okuma ve okuduğunu anlayamamadır.
- Yazarken de işitsel algıdan kaynaklanan patolojik bir özelliğinden dolayı bir birine yakın sesler (b, p, d gibi) ve çıkış özelliklerine göre aynı gurup sesleri karıştırmaktadırlar. Her öğrenme güçlüğü gösteren çocuğun her ne kadar bazı temel özellikleri aynı gözüksede, bireysel özellikleri birbirinde oldukça farklı seyretmektedir.
- Akademik becerilerinin dışında kinestetik algı, sıralama, örüntüleme, zaman mekan algısı, temel kavramları öğrenmede gecikme (ilk- son, birinci sonuncu,

orta, yer -zaman eylem) gözükmetedir. Bu özelliklerinden dolayı okuma yazma-yı öğrenirken bireysel farklılıklar olsa da, normal gelişim seyreden çocuklardan çok daha geç öğrenirler. Cümlelerde boşluk doldurma, karışık verlen kelimelerden cümle oluşturma, cümleden geçen yer- zaman- sıra bildiren sözcükleri bulmada belirgin şekilde zorluk çekerler.

- Okuma yazma gerilikleri ve benzer özelliklerin bazen de herhangi bir şekilde adlandırılmayan bir tanı sonucu da geliştiği bilinmektedir. Hiperaktivite dikkat eksikliği motivasyon düşüklüğü ve odaklanma zorlukları gösteren çocuklarda da benzer okuma yazma bozuklukları görüldüğü bilinmektedir. Belirtilen özelliklerin büyük çoğunluğu bu tür çocuklarda da gözükmetedir. Bu tür durumlar akademik becerileri çok farklı şekilde etkilemektedir.

Okuma ve yazmada en çok görülen hatalar şunlardır:

1. Okurken hece atlama
2. Ezberlediği bazı kelimeleri benzettiği kelimelerle yer değiştirerek okuma (Örneğin; “çinde” yazısını, “içinde” olarak okuma gibi).
3. Okuduğunu anlamada akranlarına göre oldukça geriden takip ederler.
4. Kelimenin görseli ile yazıyı eşleştirme de sorun yaşayabilir.
5. Seslerin bazılarında yanlış okuma (k, t- m, n- ı, i- vb.) gözlenebilir.
6. Heceleri yanlış okuma(ve –ev, top, pot, kot, tok vb.) görülebilir.
7. Yazı yazarken de yukarıdaki ses ve heceleri karıştırabilirler.
8. Yazarken en çok karıştırılan (b, d, p – t, d, k – m, n-, ı, i – l, r, y- f, v, h- s, z, ş- c, ç ş) seslerdir.
9. Matematikte sayıları yazarken (2, 3, 4, 5, 6, 7, 9) bazılarını ya da tamamını da ters yazabilir.
10. Yakın seslerde yazılan hece ve kelimeleri ayırt etmekte güçlük çekerler.
11. Anlam bildiren kelime ve hecelerde eksik bırakılan sesleri bulmada zorluk yaşarlar.
12. Karışık olarak verilen görsel resimler ile yine karışık verilen görseli olma yan kelimeleri eşleştirmede sıkıntı yaşayabilirler.

13. Cümleyle ilgili verilen etkinlikte kavramsal gerilikleri nedeniyle(ilk, orta son) sözcüklerin yerlerini bulmada zorlanabilirler.
14. İşitsel algıya yönelik hazırlanan cümle etkinliklerinde, “okunan kelimedenden önceki ve sonraki kelimeleri yaz”denildiğinde, istenilen kelimeyi doğru yazamayabilirler.
15. Cümlede verilen yer, zaman, eylem, gibi kelimeler sorulduğunda boş bırakılan yerlere uygun cevapları kopya edemezler.
16. Cümlede kısa, uzun veya fonolojik farkındalık bildiren kelimeler sorulduğunda boş bırakılan kısma yazamayabilirler.
17. Kelimeleri hecelere ve seslere ayırmada güçlük çekerler.
18. Karışık olarak verilen kelimelerden anlamlı cümle oluşturamazlar.
19. Cümlede boş bırakılan, anlam bütünlüğünü sağlayan uygun kelimeyi boşluğa eklemekte zorlanırlar.
20. Bitişik verilen cümleleri kelimelere ayırtırmada güçlük yaşarlar.

Her ne kadar okuma ve yazma beyinde farklı farklı bölümlerde gerçekleşse de her ikisi de birbiriyle bağlantılıdır ve okuma - yazma aynı zamanda dilin birer parçalarıdır. O nedenle beynimizde “wernike ve broka alanlarında” gerçekleşir. Yine okuma - yazma öğrenmeyi etkileyen diğer psikolojik süreçlerden ayırmak da doğru olmaz. Hafıza (Anlık hafıza, Kısa süreli hafıza, Uzun süreli hafıza), Dikkat, motivasyon, örüntüleme gibi süreçlerin eğitimle geliştiği bilinen bir gerçektir.

Beyinde rakamlarla harfleri tanımaktan sorumlu bir bölge olduğu, beynin farklı bölgeleri arasında iletişimi sağlayan, beyaz madde adı verilen ve liflerden oluşan bir yapının bulunduğu, örneğin, görsel bilgiyi “görsel harf merkezine” taşıyan liflerin görülebildiği, “okuma bölgesi”nin, “angular gyrus” adı verilen ve serebral kortekste, sol paryetal lobun tabanında yer alan bölge olduğu belirtilmektedir. Sözü edilen liflerde bir kopukluk olduğunda okunan yazıya ait görsel bilgi harf merkezine ulaşamamakta böylece okuma da mümkün olamamaktadır. (Karaçay, 2011 ve Yılmaz).

Yapılan bir deneyde bu beyaz maddenin lezyonlu olduğu ve okuma yazma güçlüğü gösteren çocukların bir süre eğitim aldıktan sonra okumada gelişmeler olduğu ve bu lezyonlarda çok ciddi iyileşmeler gözlemlendi ifade edilmiştir.

İşte bu yayın seti daha çok yukarıdaki bozuklukları giderme, öğrenmeyi etkileyen psikolojik süreçleri özellikle kısa süreli hafıza, dikkat, örüntülene isteklendirme (motivasyon) geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Bu seti bol tekrar, beyindeki görsel algı ve işitsel algıyı geliştirme ve gri madde-deki varsa lezyonları gidererek tam olarak okuma ve yazmayı öğretmeyi amaçlamaktadır.

Set, görsel ağırlıklı olsa da işitsel algıyı geliştirmeyi de amaçlamaktadır. Uygularken dikkat edilmesi gereken en önemli şey yazı yazdırırken sırf çocuğun aklındaki sözcükleri yazması değil, istediğini de yazması gerekir. Bunun için de uygulayıcı yazı yazdırırken okuyarak, çocuğun duyduğunu yazmasını istemelidir.

■

Uygulama

KAPSAM

Beyin Temelli Okuma ve Yazmayı Güçlendirme Setimiz;

1. Özgül öğrenme güçlüğü (disleksi), hiperaktivite ve dikkat eksikliği, herhangi bir şekilde tanı almayan veya adlandırılmayan öğrenme güçlükleri, nörolojik veya psikolojik nedene dayalı odaklanma sorunu yaşayan çocuklarımızın bütün gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Bu gruptaki çocuklar genellikle okuma ve yazma öğretimi verilirken birinci sınıfta öğrenemezler. Çoğu zaman ikinci, üçüncü ve hatta dördüncü sınıfa geçtikleri halde okuma ve yazmayı tam öğrenememektedirler. Bu setle daha çok; okuma ve yazmadaki eksiklikleri, yanlış öğrenmeleri, algısal yanılmaları, dikkat, örüntüleme, bellek (hafıza) ve harf karıştırma gibi hataları tespit edip, çocuğun eksikliklerini tamamlamasına, okuma ve yazmayı güçlendirmesine yardımcı olmak amaçlanmaktadır.

2. Normal örneklem grubunda ilkokul birinci sınıfa yeni başlayan çocuklara, öğretmen okuma-yazmayı öğretirken dönem içinde okumayı güçlendirme seti olarak kullanabilir. Ayrıca yaz tatillerinde öğrendiklerini unutmasını önleme ve

tam olarak okuma - yazmayı pekiştirmek için kullanmaları faydalı olacaktır. Bu set birinci sınıfta yardımcı kitap olarak uygulandığında çocukların içerisinde özel öğrenme güçlüğü gösterme riski taşıyan çocukların sapmaları fark edilerek erken yönlendirme yapmalarına yardımcı olur.

3. Okuma ve yazma kapasitesi olan (yüksek fonksiyonlu otizm, asperger sendromu, hafif derecede mental retardasyon, işitme engelli v.b) diğer çocuklarda da kullanılabilir.

KİMLER UYGULAMA YAPABİLİR?

Alanda çalışan sınıf öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, okulöncesi eğitimi öğretmenleri, dil ve konuşma terapistleri, psikolog/psikolojik danışmanlar, çocuk gelişimciler, sosyal çalışmacılar gibi alana ilgi duyan tüm uzmanlar bu kitap setini kolayca uygulayabilir.

Uygulaması oldukça kolay olduğundan okuma ve yazması olan tüm anne ve babalar da bağımsız çalışabilecekleri gibi, alanda çalışan uzman ile de işbirliği yaparak yararlanabilirler.

AVANTAJLARI

Birçok kaynaktan farklı olan yönü; çocukların okuma - yazmayı öğrenirken hangi seslerde zorlandıkları, hangilerini yanlış yazıyor oldukları, dikkatini vermede ve bellekte (özellikle de kısa süreli hafızalarında) sorun varsa, öğrendiğini ne kadar sürede unutuyor olduğu hakkında da eğitime ip ucu verir.

Özgül öğrenme güçlüğü (disleksi), hiperaktivite ve dikkat eksikliği, herhangi bir şekilde tanı almayan veya adlandırılmayan öğrenme güçlükleri, nörolojik veya psikolojik nedene dayalı odaklanma sorunu yaşayan çocuklar bazen okuma yazmayı öğrendiği sanılsa da ikinci, üçüncü sınıfta okumayı ve yazmayı öğrenemedikleri veya eksik öğrendikleri bazen de öğrendiklerini unuttukları görülebilir.

Bu seti uygulayarak nerede sorun var, sorunu bularak eksiklikleri gidermesi açısından avantajlıdır.

Bu set öğrenme problemleri dikkat eksiklikleri gibi risk taşıyan çocukların okuma - yazma sırasında gösterebileceği muhtemel sorunları görme ve gidermeye yönelik hazırlanmıştır. Uygulama sonunda çocuklarda bu tür riskler var ise, bu tür risklerin azaltması açısından da oldukça fayda sağlayacaktır.

UYGULAMA YÖNTEMLERİ

Kullanılan dil oldukça sadedir. Yönergeler oldukça somut, gözlenebilir, ölçülebilir bir şekilde yazılmıştır. Ancak çocukta görsel ve işitsel algının hangisinde ağırlıklı sorun varsa, yönerge farklı şekilde değiştirilerek de sunum yapılabilir.

Bu set uygulanırken sistematik çalışma ve uygun bir program doğrultusunda yapılmasında fayda vardır. Çocuğun tekrarlı olarak yaptığı hatalar belirlenerek farklı egzersizler denenebilir.

Uygulama esnasında çocuğun motivasyonunun yüksek tutulması, dersin pekiştiriciler kullanılarak sonlandırılması sonraki etkinliklerin yapılmasını da eğlenceli hale getirecektir.

Çocuklar yazarken veya okurken hata yaptıklarında ise onların özgüvenlerini zedeleyecek şekilde telkinlerde bulunmayın, yanlışlarını düzelterek olumlu yönde ilerleme kaydedeceklerine dair cümleler kurun, bu sayede motivasyonları yükselecektir.

Kitap setinin üzerinde çalışma yapılabileceği gibi örnekler bir başka kağıda yazılarak da öğretim sonrasında kitap üzerinde işaretleme yapabilir. Böylece örnekleri çoğaltma şansı yakalanmış olur.

Ön Test

Hazırlanan setin içeriği ve temel amacı esas alınarak bir “Ön Test” ve birde “Son Test” hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu testlerde her sorunun karşılığı 5 (beş) puandır. 20 soru tamamen doğru olarak cevaplandırıldığında toplamda 100 puan elde edilir. Bu test çocuğunun bir nevi okuma ve yazma konusundaki performansını görmenize yardımcı olacaktır.

Çocuğunuzun düzeyini biliyorsanız puanlama usulüne göre her maddeye yapabildiklerinin karşısına 5 (beş) puan verin, yapamadıklarının karşısına herhangi bir puanlama yapmadan boş bırakabilirsiniz. Puanlama sisteminden sonra diyelim ki çocuğunuz 7 soruda başarılı, bu durumda $7 \times 5 = \%35$ (otuz beş) oranında başarı göstermişken, % 65 oranında ise performansında eksikliklerin var olduğu söylenebilir. Eğer çocuğunuzun düzeyini bilmiyorsanız bu kitap seti sayesinde onun düzeyi hakkında da bilgi sahibi olabilirsiniz.

1) Çocuğum /öğrencim b, d, p, c, ç, f, v, h, k, t, d, m, n, l, r, y, s, ş, z, harflerini ve bu harflerle başlayan kelimeleri doğru yazar ve okur.....

2) Yan yana yazılan heceler ve kelimelerin içinden farklı yazılmış kelimeyi bulur.....

3) Sözcüklerde eksik bırakılan sesleri görsellerden yardım alarak tamam- lar.....

4) İlk hecesi verilmiş sözcüğü, karıştırılan seslerden oluşan hecelerin içinden görselden yardım alarak doğru şekilde tamamlar ve boş bırakılan yere yazar.....

5) Karışık olarak verilen harflerin içinden görsel yardımı ile sözcüğü doğru şekilde oluşturur ve kutucuklara yazar.....

6) Karışık olarak verilen kelimeleri doğru görseli bularak eşleştirir.....

7) Daha önceki etkinlikte öğrendiği sözcüklerin isimlerini doğru şekilde hatırlar ve boş bırakılan kutucuklara yazar.....

8) Karışık olarak verilen hecelerden doğru sözcüğü oluşturur, sözcüğün hece ve harf sayısını yazar.....

9) Görseli verilen sözcüğün ismini boş bırakılan yere yazar, istenilen şekilde hecelerine ayırır.....

10) Bölünmüş kare içerisinde görseli verilen kelimeyi, benzerleriyle karıştırılmış kelimelerin içerisinde bulur ve eşleştirir.....

11) Bölünmüş kare içerisinde verilen sözcüğü, 3 görsel arasında doğru olanı bulur ve eşleştirir.....

12) Uygulayıcı tarafından okunan cümlelerin ilk, son ve ortadaki sözcüklerini bularak yazar.....

13) Uygulayıcı tarafından okunan cümlelerin içinden istenilen sözcükten önceki ve sonraki sözcükleri doğru hatırlar ve boş bırakılan yere yazar.....

14) Uygulayıcı tarafından okunan cümlede aynı ya da farklı sesle başlayan, biten sözcüklerin ses ayrımını yapar, doğru sözcüğü boş bırakılan yere yazar.....

15) Uygulayıcı tarafından okunan cümledeki yer, zaman sayı ve kavram olarak istenilen sözcükleri doğru şekilde bulur.....

16) Cümlede eksik bırakılan sözcüklerin, birbirine yakın seslerle oluşturulan sözcükler içerisinde doğru olanı bularak cümleyi tamamlar.....

17) Örneği verilmiş cümlelerin sözcüklerini, benzerleriyle karıştırılmış olarak verilen sözcüklerin içerisinde doğru olanı bularak yuvarlak içine alır.....

18) Bitişik olarak verilen söz öbeklerini doğru şekilde ayırarak okur, kutucuklara yazar.....

19) Bitişik olarak verilen cümleleri doğru şekilde ayırarak okur, kutucuklara yazar.....

20) Karışık olarak verilen sözcükleri doğru şekilde sıralayarak anlamlı cümle oluşturur ve yazar.....

Notlar
